

AZERBAIJAN ÇALIŞMA HUKUKUNDA KADIN ÇALIŞANLARIN YERİ VE ÖNEMİ¹

Neriman HANAHMEDOV
Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Türk Dünyası İşletme Fakültesi
e-mail: nermanhan@gmail.com

ÖZET

Azerbaycan Cumhuriyeti 1991 yılında bağımsızlığına kavuştuktan sonra, kendine özgü kanunları düzenleme yoluna gitmiştir. Düzenlenen kanunlardan biri İş Kanunu (Emek Meccellesi)dir. Bu kanun 1999 yılında yürürlüğe girmiştir. Azerbaycan Anayasası'nda yer alan eşitlik ilkesi çerçevesinde Azerbaycan İş Kanunu'nda kadın işçilere önemli haklar tanınmıştır. Bu çalışmada, Azerbaycan İş Kanunu kuralları doğrultusunda kadın işçilere verilen önemden söz edilmiştir. Aynı zamanda farklı ülke mevzuatlarında yer alan kadın işçi haklarından ve günümüzde kadın işçilere verilen önem değerlendirilmiştir. Çalışmada Azerbaycan Anayasası, Azerbaycan İş Kanunu ve Türk İş Kanunu'ndan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan İş Kanunu, kadın hakları, kadın işçiler.

WOMEN WORKERS IN LIEU OF BUSINESS LAW: AZERBAIJAN in EXAMPLE

ABSTRACT

In 1991, after the state independence, the Republic of Azerbaijan has begun the editing Labour Code, a specific regulation, which was assuming one of the important legal instruments. Azerbaijan Labour Code has introduced in 1999.

One of the issues given an important place in the Labour Code of Azerbaijan is women employment rights.

The article reviews Labour Code of Azerbaijan and priority which was given employed women. At the same time this article explores contemporary working right and the significance given to the women employment in other countries by discussing Labour Codes of those countries. The study addresses substantive issues affecting the civil rights of women and was carried out in comparison with Turkish Labour Code, related provisions of Azerbaijan Constitution and Azerbaijan Civil Code.

Keywords: Azerbaijan, employment law, women's rights, women workers,

موقع و أهمية عمالة النساء في قانون العمل في أذربيجان

نيرمان هامه مادوف
جامعة دولت اقتصاد أذربيجان
كلية ادارة الأعمال التركي
e-mail: nermanhan@gmail.com

ملخص

بعد استقلال جمهورية أذربيجان في عام 1991 بدأت في التطرق في تنظيم قوانينها الخاصة بها. وأحد هذه القوانين المنظمة هو قانون العمل. بدأ العمل في هذا القانون عام 1999. وفي إطار مبدأ المساواة المعمول عليه في دستور أذربيجان فإنه كان لحقوق عمل المرأة أهمية كبيرة ضمن قانون

¹ Bakü Avrasya Üniversitesi'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

العمل في أذربيجان. في هذه الدراسة تم البحث و الحديث عن الأهمية المعطاة لعمالة النساء وفقا لقواعد قانون العمل في أذربيجان. بالإضافة الى الحقوق المعطاة للنساء في قوانين العمل في تشريعات دول أخرى و تقويم الأهمية المعطاة لعمالة النساء في وقتنا الراهن. في هذه الدراسة تمت الاستفادة من دستور أذربيجان و قانون العمل في أذربيجان و قانون العمل التركي.
الكلمات المفتاحية: قانون العمل في أذربيجان, حقوق المرأة, عمالة النساء

GİRİŞ

Azerbaycan Cumhuriyeti, 1991 yılında bağımsızlığına kavuştuktan sonra, kendine özgü kanun düzenleme yoluna gitmiştir. Bu yasal düzenlemelerin önemlilerinden birisi 1999 yılında kabul edilmiş Azerbaycan İş Kanunu (Emek Mecellesi)dur. Bu Kanunuda, kadın işçilere çeşitli haklar tanınırken, Azerbaycan Aile Mecellesi ve Azerbaycan Anayasası da getirdikleri hükümlerle bir taraftan verilen hakları genişletmiş, diğer taraftan kadın-erkek eşitliğine dair hükümler getirmişlerdir.

Azerbaycan İş Kanunun önemli düzenleme konulardan birisi iş sözleşmesidir. Burada kadın erkek ayırımı yapılmadığı, kadınlar daha önleyici haklara yer verildiği açıkça öne çıkmaktadır. Örneğin, İş Kanunu'nun 117. maddesinde, çocuklu kadınlara ek izin süreleri tanınmakta, 243. maddesinde hamile ve bir buçuk yaşına kadar çocuğu bulunan kadınların, hafif işlerde çalıştırılması hükmüne yer verilmiş bulunmaktadır.

Annelik, Babalık, çocukların terbiyesi ve eğitimiyle uğraşmak ve başka meselerle uğraşmak karı ve kocanın eşitliği çerçevesinde çözülecek, beraber karar vermeleri gerektiğini savunmaktadır (Azerbaycan Aile Mecellesi (Azerbaycan Medeni Kanunu, 2005, 20-30).

Azerbaycan Anayasasında ise **çalışma hakkı** başlığı altında kadın ve erkekler için bu haklarının eşit olarak düzenlendiği görülmektedir.

Azerbaycan ve Türkiye; kadına seçme ve seçilme hakkını ilk veren ülkeler arasında bulunmaktadır. Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra kadının toplumdaki rolünün ve yönetim mekanizmalarına katılımının giderek önem kazandığı bir gerçektir. Bugün Azerbaycan Parlamentosunda kadınlar 13 milletvekili ile temsil edilmektedir. Gelişme seyri Azerbaycan'da kadın haklarının pozitif ayırıcılık ilkesi doğrultusunda genişlemekte olduğunu göstermektedir.

Bilindiği gibi Sovyet Bloğu dağıldıktan sonra beş Türk Cumhuriyeti bağımsızlığına kavuşurken, Türk toplulukları ise son zamanlara kadar Rusya Federasyonu içerisinde özerk olarak bulunmakta idiler. Sovyetler döneminde kadına "eşitlik" hakkı verilmiştir. Ancak bu eşitlik hakkı, Atatürk'ün verdiği eşitlikle aynı anlamı taşımamakta idi. Çünkü bu eşitlik uygulamasında olumlu ayırıcılık ilkesi değil, salt eşitlik ilkesi ön plandaydı. Bu durum farklı fiziki yapıya sahip olan kadın ve erkek arasında kurulan salt eşitlikten kaynaklanan bilinen sakıncaları taşıırken, diğeri olumlu ayırıcılık ilkesine dayandırılmıştı. 70 yıl işgal altında kalan Azerbaycan halkı yavaş yavaş demokrasiye geçerken, bu geçişle birlikte kadın haklarında olması gereken noktaya taşınmaya başlamış bulunmaktadır. Son istatistikî bilgilere göre Türk Dünyasında – son zamanlarda Türkiye hariç tutulursa- kadından sorumlu devlet bakanlığı haricinde kadın bakan göremiyoruz. Parlamentoda kadın milletvekili sayıları da iç açıcı görünmemektedir. Çeşitli Türk Cumhuriyetlerinde kadın milletvekili sayıları ve parlamentoda temsil oranlarına baktığımızda, Azerbaycan Parlamentosu'nda 13 (%8,5), Özbekistan Parlamentosu'nda 21 (%17), Kazakistan Parlamentosu'nda 17 (%10), Türkmenistan Parlamentosu'nda 8 (%16), Kırgızistan Parlamentosu'nda 23 (%20,7) kadın milletvekili bulunmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kadın milletvekili sayısı 47 (% 8,5)'dir.

TBMM'de kadın milletvekili sayısı daha önceki döneme göre 24'ten 47'ye yükselerek iki kat artmıştır. Ancak kadın milletvekili oranı halen % 10'un altındadır ve dünyadaki 142 ülke arasında 108. sıradadır. Dünya parlamentolarında kadınların temsil oranı % 15 civarında bulunmaktadır. Türk Dünyası'nda nüfusun yarısı kadın, yarısı erkektir. Erkeklerin %80'i bir işe sahip iken, bu oranın kadınlarda %40 civarında olduğu görülmektedir. Köylerde kadınların %80'inin çiftçilik yapmakta olduğu bilinen gerçektir. Bu göstergelerin ortaya koyduğu sonuç ise kadın hakları ile ilgili pek çok

sorunun bulunduğu. Mevcut sorunların çözümü için yasal düzenlemeler yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Yapılan bu düzenlemeler içinde önemli olanlarını ve getirdikleri hükümleri yakından görelim.

1. Azerbaycan Anayasası ve İş Kanununda Kadınlara Verilen Haklar

Bilindiği üzere dünyada aile müessesesi dikkat merkezinde tutulmakta ve ülkeler karşılaştıkları problemleri çözmek için çeşitli tedbirler almaktadırlar. Gelişmiş ülkelerin nüfuslarını artırmak, aile kurumunu sağlıklı yaşatmak için çeşitli tedbirler alma yoluna gittikleri görülmektedir. Rusya da bu devletlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 2009 yılında yapılan yasal değişiklikle, ikinci çocuk teşvik edilmektedir. Bu amaçla, “ikinci çocuğa sahip olacak anne ve babaya çocuğun yaşamını idame ettirecek kadar para verilmesi” yasal yükümlülük haline getirilmiş bulunmaktadır. Azerbaycan’da benzeri uygulamalar henüz söz konusu olmamakla beraber, birçok yasa ile kadın hakları ve aile birimi ciddi bir şekilde korunmaktadır. Burada mevcut yasaların hepsini inceleme konusu yapmamız mümkün değildir. Bu nedenle sadece Azerbaycan Anayasası ve İş Kanunu (Emek Mecellesi) ile getirilen kadın haklarını inceleme yoluna gideceğiz.

1.1. Azerbaycan Anayasasında Kadın Hakları

Azerbaycan Anayasasına göre, “Çalışma Hakkı” başlığı altında aşağıdaki hükümleri getirmiştir (Azerbaycan Anayasası, 1995: 25-35).

- I. Çalışma, bireysel ve toplumsal refahın temelidir
- II. Herkesin çalışma yeteneğine göre, serbest şekilde kendisine faaliyet türü, meslek, uğraş alanı ve iş yeri seçme hakkı vardır.
- III. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz.
- IV. İş sözleşmeleri serbestçe yapılır. Hiç kimse iş sözleşmesi yapmaya zorlanamaz.
- V. Şartları ve süresi kanunla belirlenen ve bir mahkeme kararı ile zorunlu çalıştırma, askerlik hizmeti sırasında yetkililerin emirlerini yerine getirmeye bağlı çalıştırma, olağanüstü hal ve sıkıyönetim durumlarında vatandaşlara gereken işleri yaptırma halleri mümkündür.
- VI. Herkesin güvenli ve sağlıklı ortamda çalışma, hiç bir ayırım gözetmeksizin işine göre devlet tarafından belirlenmiş asgari ücret miktarından az olmayan ücret alma hakkı vardır.
- VII. İşsizlerin devletten sosyal yardım alma hakkı vardır.

Devlet, işsizliğin ortadan kaldırılması için bütün imkanları kullanır denilmektedir.

Görüleceği üzere refahın kaynağı olarak emek görülmekte, akit yapma serbestisi getirilmekte, zorla çalışma yasaklanmakta, yeteneğe göre çalışma teşvik edilmekte, herkesin tehlikesiz ve güvenilir ortamda, hiçbir ayrımcılık söz konusu edilmeden devletçe belirlenenden az olmamak kaydı ile ücret alma hakkı Anayasal teminat altına alınmış bulunmaktadır. Zorunlu çalışma özel şartlara bağlanmış bulunmakta, işsizlere sosyal yardım öngörülürken, iş bulma konusunda devlet görevli sayılmaktadır. Azerbaycan Anayasası’nın 35. Maddesinde yer alan haklar, kadınlar için de getirilmiş temel haklardır ve kadın-erkek hakları yönünden eşitlikçi bir anlayışı ifade etmektedir.

1.2. Azerbaycan İş Kanununda Kadın Hakları

Azerbaycan İş Kanunu ile getirilen hükümlerde daha ayrıntılı düzenleme yapılmaya yoluna gidildiği görülmektedir. Bu bağlamda:

İş Kanununun 117. maddesi ile ek izin süreleri düzenlenmiş ve bu düzenleme ile kadın işçilere “ek izin süreleri” yasal olarak verilmiştir. Söz konusu maddeye göre:

- “Esas ve ek izin sürelerine bakılmaksızın, 14 yaşını doldurmamış iki çocuğu bulunan kadınlara 2 gün, 14 yaşında üç ve daha fazla çocuğu olan veya 16 yaşını doldurmamış sakat çocuğu bulunan kadınlara ise 5 takvim günü ek izin süresi verilir.

- Tek başına çocukların bakımını üstlenen babalar ve evlat edinen çiftler de bu maddenin 1. fıkrasında öngörülen ek izin süresi haklarına sahipler” demektir.

İş Kanununun 125. maddesinde hamile ve doğum yapan kadın işçilere verilen izin hakları düzenlenmiştir. Bu maddeye göre:

- Hamilelik döneminde ve doğumdan sonraki dönem için çalışan bayanlara 126 takvim günü (doğum öncesi 70 takvim günü, doğumdan sonra ise 56 takvim günü) ücretli izin verilir. Riskli veya çoğul doğum söz konusu olup, iki ve daha fazla çocuk doğduğu takdirde doğum sonrası izni 70 takvim günü olarak verilir.

-Zirai alanlarda çalışan kadın işçilerin hamilelik ve doğum izinleri ise:

- a) Normal doğum yapan kadın işçilere 140 takvim günü (doğumdan önce 70, doğumdan sonra 70);
- b) Zor doğumlarda 156 takvim günü (doğumdan önce 70, doğumdan sonra 86);
- c) İki veya daha fazla çocuk doğduğu takdirde 180 takvim günü (doğumdan önce 70, doğumdan sonra 110) doğum izni verilir (Azerbaycan İş Kanunu, 1999: 91).

İş Kanununun 126. maddesi ile evlat edinen kadın işçilere verilen izin hakları düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, “İki aya kadar çocuğu evlat edinen veya velayetine alan kadın işçiler, doğum sonrası için belirlenen 56 günlük sosyal izinden başka İş Kanununun 117. maddesiyle belirlenmiş ek ve 127. maddesinde öngörölmüş kısmen ücretli izin hakkını kullanma hakkına sahiptir. 127. madde ile çocuğun üç yaşı tamam oluncaya kadar bakmakla yükümlü olan kişi veya aile üyelerinden birisi, çocuğa bakmak için yasa ile belirlenmiş olan ücreti alırken, daha kısa süre çalışma hakkına sahip kılınmıştır. Dilekçesinde belirtmek kaydı ile üç yıllık süreyi bütün olarak kullanabileceği gibi, parça parça da kullanabilme hakkı tanınmıştır.

Kanunun 228. maddesinde ise kadın işçilerin ve onsekiz yaşını doldurmamış işçilerin sağlıklarının korunmasına dair hüküm getirilmiştir. Söz konusu maddeye göre, “kadın ve onsekiz yaşından küçük işçilerin, çalışma ortamları zararlı ve ağır ise bunların sağlıklarının korunması bu kanunla ve ayrıca yönetmelikle düzenlenir” denmektedir. (Azerbaycan İş Kanunu, 1999: 91).

Kanunun 240. maddesi ile hamile ve 3 yaşını doldurmamış çocukları bulunan kadın işçilerle yapılacak iş sözleşmesinin esasları düzenlenmiştir. Maddeye göre; - Hamile veya 3 yaşını doldurmamış çocuğu olması nedeniyle kadın işçilere iş sözleşmesi yapılmasından imtina edilmesi yasaktır. Bu kural, işverenin uygun iş bulunmaması veya kadın işçi çalıştırılması yasak olan iş yerlerinde işe alınmaması durumlarını kapsamaz.

-İşverenin, hamile veya 3 yaşını doldurmamış çocuğu bulunan kadın işçilerle, bu nedenden dolayı iş sözleşmesi yapmaktan kaçınması durumunda kadın işçi, sözleşme yapmaktan kaçınan işverenden yazılı cevap isteme hakkına sahiptir. Yukardaki nedenlerden dolayı sözleşme yapmaktan kaçınan işvereni, kadın işçi mahkemeye verme hakkına sahiptir.

Kanunun 241. maddesinde ise kadın işçi çalıştırılması yasak olan işyerleri ve işler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- İş ortamı ağır ve sağlık için zararlı olan işyerlerinde, yeraltı ve sualtında yapılan işlerde,
- Kadın işçilerin görevleri gereği aşağıda belirlenen normlardan fazla ağırlığı bulunan eşyaları kaldırmaları veya taşınmaları yasaklanmıştır. El ile kaldırılıp, taşınacak ağırlıklar ise:
  - a) Diğer işlerin gerçekleşmesi yanı sıra, toplam ağırlığı 15 kg geçmeyen eşyaların el ile başka yere taşınması,
  - b) Toplam ağırlığı 10 kg geçmeyen eşyaların 1,5 m yüksekliğe kaldırılması,
  - c) Mesai içerisinde sürekli olarak toplam ağırlığı 10 kg aşmayan eşyaların el ile kaldırarak başka yere taşınması,

d-15 kg dan fazla olan eşyaların ise el arabası ve başka herhangi bir araçla taşınması zorunludur. Ayrıca hamile ve 3 yaşından küçük çocuğu bulunan kadın işçilerin bu tür işlerde çalıştırılması da yasaklanmıştır (Azerbaycan Emek Mecellesi (Azerbaycan İş Kanunu, 1999: 132).

Kanununun 242. maddesinde ise, kadın işçilerin gece vardiyalarında, mesai saatleri dışında, tatil günlerinde çalıştırılmasının ve geçici görevli olarak görevlendirmelerin sınırlandırılmasına dair düzenleme yer almaktadır. Maddeye göre, hamile ve 3 yaşını doldurmamış çocuğu bulunan kadın işçilerin gece vardiyalarında çalıştırılmaları, fazla çalışma yapmaları, tatil ve bayram günlerinde çalıştırılmaları yasaklanırken; 3- 14 yaşları arasında çocukları bulunan veya 16 yaşını doldurmamış sakat çocuğu bulunan kadın işçilerin de fazla çalışma, tatil ve bayram günleri ile mesai günü olmayan diğer günlerde çalıştırılmaları onların rızasına bağlanmıştır.

243. madde ile ise, hamile ve bir buçuk yaşına kadar çocuğu bulunan kadın işçilerin daha hafif işlerde çalıştırılması ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Madde ile getirilen esaslara baktığımızda:

- Doktor raporuna uygun olarak hamile kadın işçilerin üretim veya hizmet normu azaltılır veya daha hafif işlere geçirilir.

- Bir buçuk yaşını doldurmamış çocuğu bulunan kadın işçiler, görevlerini gerçekleştirmeleri yanısıra, çocuğunun beslenmesinde zorluk çıkarsa, kadın işçinin dilekçesi üzerine onu daha kolay işe göndererek, çocuğun beslenmesi için daha uygun bir ortam oluşturulmalıdır.

3. Kadın işçiler bu madde de öngörülmüş durumlarda daha kolay görevlere atandıkları zaman, onların daha önceki işlerde aldığı ücretler muhafaza edilmektedir.

4. Hamile veya çocuğunun beslenmesi nedenlerine göre kadın işçilerin ücretlerin azaltılması yasaktır (Azerbaycan İş Kanunu, 1999: 132).

2. İş Kanunu (Emek Mecellesi) Bakımından Çocuklu Kadınlara Verilen Ara Tatiller

Bir buçuk yaşına kadar çocuğu bulunan kadın işçilere, mesai saatlerinde verilen tatil ve öğlen tatilleri dışında çocuğunu beslemesi için ek tatiller verilmektedir. Bu tatil süreleri otuz dakika olmakla beraber, her üç saatte bir verilmektedir. Kadın işçilerin bir buçuk yaşını doldurmamış iki ve daha fazla çocuğu varsa o zaman kadın işçiye verilen tatil süresi 1 saattan az olmamalıdır (Azerbaycan İş Kanunu, 1999: 132).

- Çocuğu ile ilgili verilen tatil süreleri mesai saatlerine dahil edilmekle beraber işçinin ücreti korunmaktadır(Azerbaycan İş Kanunu, 1999: 132)
- Kadın işçinin isteği üzerine çocuğun beslenmesi için verilen tatil süreleri birleştirilerek, öğlen tatili ve diğer tatillerle birleştirilebilir(Azerbaycan İş Kanunu, 1999: 132).
- Aynı kanununun 245. maddesinde, kadın işçiler için tam olmayan mesai saatinin belirlendiği durumlarda muayene zamanı ücretin korunması aşağıdaki şekilde özetlenmektedir.
- Hamile, 14 yaşını doldurmamış çocuğu, ve 16 yaşını doldurmamış sakat çocuğu bulunan, ayrıca doktor raporuna göre hasta aile üyesinin bakımıyla üstlenen kadın işçilerin isteği üzerine işveren, kadın işçilerin çalışmadığı mesai saatlerini tam mesai gibi hesaplayarak, tam mesai saatlerin dikkate alınması için taraflar karşılıklı mutabakata vararak anlaşabilmektedir.
- Hamile ve 3 yaşını henüz doldurmamış çocuğu bulunan kadın işçilerin hem kendilerinin, hem de çocuklarının tıp müesseselerinde tıbbi kontrollerin yapıldığı, doktor tavsiyelerinin yapıldığı günlerde ortalama işçilik ücreti muhafaza edilmektedir. Bu tür muayenelerin yapılabilmesi için işveren, uygun ortamı yaratmakla mükelleftir.

SONUÇ

Dünya ülkelerinde olduğu gibi, Azerbaycan da çalışma yaşamında kadın haklarına çok önem vermektedir.

Azerbaycan İş Kanununun başka bir önemli konusu Hamile Kadınlara verilen haklardır ki, bu haklar da iş hukukunda detaylı şekilde incelenmiştir.

İş Kanununun yüz onyedinci maddesinde, çocuklu kadınlara ek izin süreleri tanınmakta, bu da kadın işçilerin ne kadar önemsendiğini göstermektedir. Kadın işçilerin lehine bunlar dışında getirilen başka hükümlerde bulunmaktadır.

Bütün bu söylenenler ve yazılan konular, ister Azerbaycanın ve İsterse de Türkiyenin saygılı devletler olduğunu göstermektedir. Konun içerisinde de bahs edildiği gibi, Azerbaycan ve Türkiye bağımsızlıklarıyla beraber hem eşitlik ilkesini ve hem de seçim sistemlerinde de Kadınlara verildiği haklar göz ardı edilemez.

Kaynaklar

Tuncay A.C., Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Yenilenmiş 4. Baskı, 1988.

Güzel A. ve Okur A.R., Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 6. Baskı, 1990.

Azerbaycan Aile Mecellesi (Azerbaycan Medeni Kanun) Bakü-2005

Azerbaycan Cinayet Mecellesi (Azerbaycan Ceza Kanunu) Bakü-2005

Azerbaycan Emek Mecellesi (Azerbaycan İş Kanunu) Bakü-1999

Azerbaycan Konstitüsyası (Azerbaycan Anayasası) Bakü-1995

Azerbaycan Mülkü Mecellesi Bakü- 2004

Şakar M., Gerekçeli ve İçtihatlı İş Kanunu Yorumu, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık San.Tic. A.Ş., 2006.